

Emlékezés Lónyay Menyhéltre (1822-1884), a Magyar Tudományos Akadémia elnökére

Remembering Menyhért Lónyay (1822-1884), President of the Hungarian Academy of Sciences

Lónyay Menyhért kiemelkedő politikus, jeles közíró, tudományos igényű művek szerzője, magyar pénzügyminiszter Andrássy Gyula kormányában, majd az Osztrák-Magyar Monarchia közös pénzügyminisztere 1870 és 1871 között, ezt követően a Magyar Királyság miniszterelnöke 1871-től 1872 decemberében történt lemondásáig 1822. január 6-án született Nagylónyán, más írásmód szerint Nagy-Lónyán (Bereg vármegye). 1884. november 3-án hunyt el Budapesten.

Lónyay Menyhért 1858. december 15-étől a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1861. december 20-ától tiszteleti tagja, 1866. január 21-étől pedig igazgató - itt utalunk arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1858-ban elfogadott alapszabálya az „igazgató tag” elnevezést az „igazgatósági tag” terminus technicusszal váltotta fel. Lónyay Menyhért a Magyar Tudományos Akadémiának 1866. április 15-től alelnöke, 1871. május 17-től pedig egészen 1884. november 3-án bekövetkezett elhunytáig elnöke volt.

Említést érdemel, hogy Lónyay Menyhértet 1880. április 9-én a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem államtudományi tiszteletbeli (honoris causa) doktorává avatta.

Édesapja, Lónyay János (1796–1859) 1829-től Bereg (Beregh) vármegye első alispánja, országgyűlési követe, 1833-tól az udvari kancellária előadó tanácsosa, 1836-tól Bihar vármegye, 1846-tól pedig Bereg vármegye főispáni helytartója volt. Az 1838-as pesti árvíz idején teljhatalmú királyi biztos volt. Érdemei elismeréseképpen elnyerte a belső titkos tanácsos címet.

Lónyay Menyhért tanulmányait Nagylónyán, majd azt követően, hogy a család 1833-ban Budára költözött, a Királyi Katolikus Egyetemi Főgimnáziumban és a pesti egyetemen végezte. Említést érdemel, hogy Lónyay Menyhért és Madách Imre között a pesti egyetemen töltött évek alatt baráti kapcsolat alakult ki.

Lónyay Menyhértet 1839-ben avatták Pesten bölcsészdoktorrá. Egyetemi tanulmányai befejezését követően Tanárky Gedeonnal (1825-1887), akit a Magyar Tudományos Akadémia 1867-ben levelező tagjául választott és Tanárky Gedeon testvéreivel együtt felkereste Magyarország és a történelmi Erdély számos települését és tájegységét.

Hazai utazásait követően hosszabb utakat tett Európában. Elsősorban Németországban és Franciaországban közgazdasági vonatkozású kérdéseket tanulmányozott. Lónyay Menyhért a gazdasági élet és a megyei közélet iránt érdeklődött és közéleti pályára (vita activa) kívánt lépni.

Lónyay Menyhértet Bereg vármegye igen fiatalon, huszonegy éves korában választotta meg követévé az 1843-1844. évi rendi országgyűlésre. Lónyay Menyhért a Széchenyi István (1791-1860) terveit, elképzeléseit támogatók közé tartozott. Pozsonyban komoly munkát jelentett számára az országgyűlés (diaeta) által kiküldött Országos Kereskedelmi Választmány anyagainak szerkesztése.

Hosszabb külföldi utazásait 1847-ben fejezte be. Hazatérve azonnal nagy feltűnést keltett „Hazánk anyagi érdekei” címen megjelentett munkájával. Aktív munkatársa volt a Szalay László (1813-1864), majd a Csengery Antal (1822-1880) szerkesztésében megjelenő, igen népszerű olvasótáborral rendelkező Pesti Hírlapnak.

Bereg vármegye másodszor is követéül választotta az 1847/1848. évi országgyűlésre. Aktív részt vállalt az 1848. áprilisi törvények megalkotásában. Az 1848 júliusában újonnan megnyílt parlamentnek haláláig tagja maradt. 1848. szeptember 5-től 1849. augusztus 11-ig pénzügyminisztériumi tanácsos, 1849. május 6-tól augusztus 11-ig pedig a Szemere Bertalan (1812-1869) kormányában államtitkár volt.

1849 augusztusában, a világosi fegyverletételt követően külföldre menekült és több hónapon át Párizsban élt. A Collège de France-ban Michel Chevalier (1806-1879) közgazdász, mérnök, nemzetgazdasági író és politikus politikai gazdaságtani tárgyú előadásait hallgatta. Michel Chevalier előadásai nagy hatással voltak Lónyay Menyhértnek a nemzetgazdaságtan területén kifejtett tevékenységére.

Lónyay Menyhért az uralkodótól, I. Ferenc Józseftől nyert amnesztiát követően 1850-ben visszatért Magyarországra.

Családi vonatkozásban említést érdemel, hogy Lónyay Menyhért felesége Kappel Emília (1825–1888), egy igen vagyonos pesti bankár, Kappel Frigyes leánya volt, akivel 1845. szeptember 20-án kötött házasságot.

Lónyay Menyhértnek kiemelkedő szerepe volt Magyarország pénz- és hitelintézeteinek létrehozásában. Egyik alapítója volt 1858-ban az első hazai biztosító társaságnak, később pedig utódjának, a Pannonia Magyar Viszontbiztosító Részvénytársaságnak, amelynek elnöke is lett.

Alapítója volt továbbá a Magyar Földhitelintézetnek Desseffy Emillel (1812-1866), aki 1855-től 1866-ban bekövetkezett haláláig a Magyar Tudományos Akadémia elnöke volt, együtt. Desseffy Emil elhunytát követően Lónyay Menyhért lett a Magyar Földhitelintézet elnöke, mely tisztséget csaknem két évtizeden át, egészen haláláig viselte.

A Tisza folyó szabályozásának ügyében, mint a Felsőszabolcsi Társulat elnöke, s az ő indítványára összehívott 1857–58-as nagygyűléseken vitt vezérszerepet. Az Országos Gazdasági Egyletnél a közgazdasági szakosztály elnöke volt. Ezeken kívül számos vidéki egyesület, takarékpénztár, iparegylet és közhasznú vállalat is neki köszönheti létrejöttét.

Kiemelkedő szerepet töltött be a protestáns egyház ügyeinek vezetésében és érdekeinek megóvásában folytatott küzdelemben. A hírhedt Leo von Thun-Hohenstein féle pátenz idejében egyike volt a legelsőeknek, akik szót emeltek a protestáns felekezetek önkormányzati jogai, autonómiája érdekében. Említést érdemel, hogy a rendőrfőnök, Josef Prottmann, az ezért az ügyért küzdő egyházi lapot éppen az abban megjelent Lónyay Menyhért által írt cikk miatt foglalta le.

Elkötelezett tevékenysége a protestáns egyházi autonómia védelméért folytatott harcban komoly szerepet játszott abban, hogy 1860-ban a békés-bánáti református egyházmege gondnokává, tíz évvel később, 1870-ben pedig a dunamelléki református egyházkerület

főgondnokává választották. Két éven át, 1865-ben és 1866-ban Csengery Antallal együtt szerkesztője volt a Budapesti Szemlének.

Lónyay Menyhért 1861-től ismét képviselő lett. Az országgyűlésen többek között az abszolút rendszer pénzügyi politikáját bírálta, ezen felül Bécsben együttműködött Andrássy Gyulával a kiegyezést (Ausgleich) segítő munkálatokban. A kiegyezés utáni első, Andrássy Gyula vezette kormányban a pénzügyminiszteri tárcát kapta, melyet 1870. május 21-ig töltött be. Hivatali utódja Kerkapolyi Károly (1824-1891) lett. Lónyay Menyhért, mint pénzügyminisztert meghonosította a pénzügyek kezelésének korszerű rendszerét. Jelentős érdeme volt továbbá a Magyar Királyság pénzügyeinek Ausztria pénzügyeitől való elválasztása.

Miután 1870. május 21-én közös pénzügyminiszterré nevezték ki, székhelyét Bécsbe tette át. Közös pénzügyminiszteri funkcióját nehéz körülmények között másfél éven át látta el.

1871. november 14-én, a közös külügyi tárcát átvevő Andrássy Gyula utódjaként lett Magyarország miniszterelnöke. Lónya Menyhért miniszterelnökként megtartotta a honvédelmi tárcát is. A Balközép egyre élesebbé váló támadásai folytán 1872. december 4-én lemondani kényszerült a miniszterelnökségről. Utóda Szlávy József (1818-1900), a Magyar Tudományos Akadémiai igazgatósági tagja lett.

Lónyay Menyhértet I. Ferenc József 1871. augusztus 3-án, jó három hónappal miniszterelnökké történő kinevezése előtt, grófi rangra emelte.

V. Ferdinánd 1848. december 2-án lemondani kényszerült, 1875-ben elhunyt magyar király végrendelete végrehajtójául Lónya Menyhértet jelölték ki. Említést érdemel, hogy a gödöllői királyi kastély berendezését is rá bízta. Feladata volt az olasz–osztrák határviszály rendezése is. Lónyay Menyhért ezeknek a fontos, bizalmas természetű felkéréseknek az udvar legteltjesebb megelégedését elnyerve tett eleget. Érdemei alapján a Lipót Rend nagykeresztjének is tulajdonosa lett.

Képviselői mandátumát megőrizte Szabadelvű Párt létrejötte után is. Említést érdemel, hogy ugyan nem lett tagja a Határozati Párt és Deák-párt fúziója eredményeként létrejött Szabadelvű Pártnak, de támogatta azt. Nem egyszer próbálkozott Sennyey Pállal (1824-1888), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjával együttműködve Tisza Kálmán (1830-1902), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja 1875-ben megalakult kormányának megbuktatásával.

1877 februárjában a költségvetési vita alkalmával tartotta utolsó nagy parlamenti beszédét, melyben részletesen kifejtette programját. A főrendiházban utoljára 1883-ban szólalt fel, amikor a polgári házasságról szóló törvényjavaslat mellett kötelezte el magát.

Az 1870-es évek végén családi ügyei elvonták figyelmét a politikától. Miután vagyoni viszonyait rendezte, kiköltözött a budai vár lejtőjén épített palotájából a Budapest melletti pusztaszentlőrinci birtokára, ahol egészen haláláig lakott. Szabolcs vármegyében, Zemplén vármegyében, Bereg vármegyében és Erdélyben fekvő birtokait rendezte és mintaszerűen gazdálkodott.

Lónyay Menyhért idejének legnagyobb részét a Magyar Tudományos Akadémiának szentelte. Sok időt szánt Széchenyi István szellemi hagyatékának rendezésére. Elérte azt, hogy a

Magyar Tudományos Akadémia megvásárolja Széchenyi István teljes kézirati hagyatékát Tasner Antalnak (1808-1861), a Magyar Tudós Társaság levelező tagjának, Széchenyi István volt titkárának örököseitől 20,000 forintért. A kézirati hagyaték 1877-ben került a Magyar Tudományos Akadémiához.

Lónyay Menyhért hozta rendbe Csengery Antal alelnökkel szorosán együttműködve a Magyar Tudományos Akadémia pénzügyeit. A Magyar Tudományos Akadémia anyagi, pénzügyi helyzete az ő elnöksége alatt igen jelentős mértékben javult. Ennek volt a jele az, hogy az MTA Magyar Földhitelintézet által kezelt tiszta vagyona 1883 végén meghaladta a két millió forintot.

Angol pénzemberekkel együttműködve magyar tengerészeti bankot szándékozott alapítani. Feladatának tekintette egy konzorcium létrehozását abból a célból, hogy Magyarország lapjait és mocsarait kiszáríttassa és művelhetőkké tegye.

Lónyay Menyhért erdélyi, Hunyad vármegyei birtokán, a Nopcsa családtól vásárolt Farkadin vastelepeket talált. Ezek kiaknázására, gazdasági hasznosítására komoly előkészületeket tett. Tervei valóra váltásában 1884. november 3-án bekövetkezett elhunytá gátolta meg.

Lónyay Menyhért temetésén az uralkodót Habsburg-Lotaringiai József Károly főherceg (1833-1905), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja képviselte.

A Magyar Tudományos Akadémián Trefort Ágoston (1817-1888), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti és igazgatósági tagja, aki Lónyay Menyhért utóda lett az MTA elnöki tisztségben, tartott fölötte emlékbeszédet a halálát követő évben, 1885. május 31-én. Lónyay Menyhértet a Tuzsér községben (Szabolcs vármegye) található családi sírboltban helyezték végső nyugalomra.

Emlékét az utókor is őrzi. Ennek egyik jele, hogy mellszobrát a nyíregyházi megyeháza előtt 2000. augusztus 20-án leplezték le.

Lónyay Menyhért életpályája, munkássága a politikai élethez, a közéleti aktivitáshoz és a jogász, a közigazgatásban (államigazgatásban) betöltött tevékenységhez kapcsolódik. Miniszterelnöki programjában szerepet kapott a kodifikáció megvalósítása. Különösen fontosnak tartotta a büntetőjogi és a polgári perrendtartás kodifikálását. Szerzője volt továbbá színvonalas, tudományos igényű átfogó munkáknak.

Lónyay Menyhért főbb munkái

Hazánk anyagi érdekeiről. I-II. kötet. Pest, 1847-1848.; Pénzügyi levelek. Pest, 1848.; A Tiszaszabályozás története és nemzetgazdasági fontossága. Akadémiai Értesítő. A Filozófiai, Törvény- és Történettudományi Osztály Közleményei. 1860.; Lónyay Menyhért politikai naplója 1861. január 1. - 1861. május 10.; Közügyekről. Nemzetgazdasági újabb dolgozatok. Pest, 1863.; Az államvagyonról. I-II. kötet. Buda, 1869.; Közügyeinkről. Nézetek Magyarország pénzügyi állapotáról. I-II. kötet. Budapest, 1873-1875. és Gróf Széchenyi István és hátrahagyott írásai. Budapest, 1875.

Felhasznált irodalom

Kákai Aranyos: A mi nagy férfaink. Budapest, 1874.; Tasner Géza: Széchenyi szellemi hagyatéka és Tasner Antal végrendelete, Budapest, 1876.; Szász Károly: Török Pál és gr. Lónyay Menyhért emlékezete. Budapest, 1885.; Galgóczy Károly: Lónyay Menyhért. In: Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Egyesület Emlékkönyve. Budapest, 1885.; Lónyay Menyhért önéletrajzi töredéke. Budapest, 1885.; Trefort Ágoston: Lónyay Menyhért. Akadémiai Értesítő 1885.; Auguste Trefort: Éloge du comte Melchior Lónyay. Prononcés à l'Académie Hongroise. Gazette de Hongrie Budapest, 1885.; Vargha Gyula: Magyarország pénzügyintézetei. Budapest, 1885.; Doby Antal: A Lónyay-család. Budapest, 1895.; Halász Imre: Egy letűnt nemzedék. Budapest, 1911.; Wertheimer Ede: Gróf Andrássy Gyula élete és kora. I–III. kötet. Budapest, 1910-1913.; Juhász Lajos: Lónyay Menyhért közös pénzügyminisztersége, 1870–1871. Századok 1941. 363–404. old.; Lónyay Ferenc: A Lónyay-család eredete. Budapest, 1941.; Révész Imre: Fejezetek a Bach-korszak egyházpolitikájából. Budapest, 1957.; Szabad György: Forradalom és kiegyezés válaszutján, 1860–1861. Budapest, 1967.; Mann Miklós: Trefort Ágoston élete és működése. Budapest, 1982.; Gángó Gábor: Trefort Ágoston és Lónyay Menyhért Eötvös- emlékbeszéde, 1872. Aetas 13 (1998) 203-215. old.; Ress Imre: A közös minisztériumok szerepe a magyar államéletben, 1867–1900. Limes 1998. 21–33. old.; Miru György: A reformpolitika esélyei a kiegyezést követő években. Századok 1999. 543–560. old.; Takács Péter: Forrásokban rejtezkedő. Portrévázlat Lónyay Menyhértről. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2000. 170–183. old.; Zoványi Jenő: A magyarországi protestantizmus története 1895-ig. II. kötet. Budapest, 2004.; Cieger András: Lónyay Menyhért. Szerepek – programok – konfliktusok. Budapest, 2008. és Tuzsér és a Lónyayak. A 2012. május 25-én megrendezett tudományos konferencia előadásai. Szerkesztette Klicsu Ferenc. Tuzsér, 2012.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu